

РАЖДАЕМОСТ И СЕМЕЙНИ ПОЛИТИКИ

Население, Том 37, Книжка 1, 2019, 197-208

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

РЕПРОДУКТИВНО И СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ – НАСОКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Виктория НЕДЕВА-АТАНАСОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Психология*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ vnedevabas@gmail.com

Резюме: Дефиниран е проблемът за репродуктивното и сексуално образование и е анализирана неговата важност. Разгледан е опитът на страни от ЕС с въвеждането на програми за репродуктивно и сексуално образование в училище – в историческа перспектива и като актуално състояние. Аргументирана е необходимостта от интегриране на репродуктивното и сексуално образование в рамките на българската образователна система. Формулирни са предложения за оптимизиране на репродуктивното и сексуално образование като мярка за преодоляване на демографската криза в България.

Ключови думи: репродуктивно и сексуално образование; репродуктивно здраве; полови-половеви стереотипи.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Недева-Атанасова, В. (2019). Репродуктивно и сексуално образование – насоки за политики. *Население*, Том 37, Кн. 1, 197-208. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© В. Недева-Атанасова, 2019

Статията е постъпила през м. януари 2019

Приета за публикуване през март 2019

Публикувана онлайн през м. юни 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

FERTILITY AND FAMILY POLICIES

Nasselenie Review, Volume 37, Number 1, 2019, 197-208
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

REPRODUCTIVE AND SEXUAL EDUCATION – GUIDELINES FOR POLICIES

Viktoriya NEDEVA-ATANASOVA

*Institute for Population and Human Studies – Bulgarian Academy
of Sciences Department of Psychology*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

✉ vnedevabas@gmail.com

Abstract: *The problem of the reproductive and sexual education is defined and its essence is analyzed. The EU countries experience – as historical perspective and actual state – in development of reproductive and sexual education programs in school is presented. The need for integration of reproductive and sexual education in Bulgarian educational system is discussed. Ideas for optimization of reproductive and sexual education as a measure to overcome the demographic crisis in Bulgaria are formulated.*

Keywords: reproductive and sexual education; reproductive health; sex role stereotypes.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Nedeva-Atanasova, V. (2019). Reproaktivno i seksualno obrazovanie – nasoki za politiki. [Reproductive and sexual education – guidelines for policies]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 1, 197-208. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© Nedeva-Atanasova, 2019

Submitted – January 2019

Revised – March 2019

Published – June 2019

The author has read and approved the final manuscript.

РЕПРОДУКТИВНО И СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ – СЪЩНОСТ И ЦЕЛИ

Репродуктивното и сексуално образование (PCO) по дефиниция на ЮНЕСКО „се стреми да предаде на младите хора познанието, уменията, поведението и ценностите, от които имат нужда, за да могат да определят и да се наслаждават на своята сексуалност (физическа и емоционална) – в индивидуален план или във взаимоотношения“. Световната здравна организация посочва, че програмите за PCO трябва да започват от ранна възраст, да са специфични за различните възрастови групи и да представляват непрекъсната дейност за промоция на здравето по време на училищното образование. Необходимо е да започнат в рамките на семейството още в предучилищна възраст. <http://www.sexpol.net/la-assignatura-prohibida-educacion-sexual/>

PCO представлява ефективно обучение, което цели повишаване на показателите на здраве и психично благополучие сред децата и младите хора. То ги стимулира да разширят познанията си в областта на сексуалното и репродуктивно здраве и права, да развият умения за комуникация, вземане на решение и намаляване на риска, както и позитивни и отговорни нагласи към сексуалността и взаимоотношенията. http://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/Programme_International_Conference.pdf

Съществуват различни подходи в предлаганото PCO в различните страни. Основната разлика е между обучението, което се фокусира върху проблематика, свързана с биологията и сексуалното здраве и това, което разглежда по-широката рамка на здравното и социално образование. СЗО подкрепя идеята сексуалното образование и репродуктивното здраве да бъдат разглеждани в контекста на човешките права „Качественото сексуално образование се основава на международно признатите човешки права, по-специално на правото на достъп до подходяща информация, свързана със здравето“.

Ефективното PCO може да бъде преподавано посредством различни методи и трябва да бъде адаптирано, за да бъде подходящо за съответната култура, съгласно националните норми и политики. Ключови критерии за базираното на спазване на човешките права образование са – анализ на сексуалното и основано на пола насилие, както и промотирането на полово равенство; отговор на потребностите и защита на правата на всички млади хора, вкл. на заразените с ХИВ; знание за собственото тяло и права (вкл. правото на съгласие или отказ); повишаване на самооценката и уменията за постижение. Този тип образование се преподава най-успешно от обучени професионалисти с опит. Учителите са считани за най-подходящи, с подкрепата на здравни работници и обучители на сходна възраст с обучаемите (peer educators).

Ангажирането на родители и различни общности с процеса на обучение е изключително важно за подкрепата на учебния предмет в училищата, като по този начин нараства цялостното разбиране на проблемите на младите хора, осигурява се възможност за зрял и открит диалог за PCO в рамките на цялото общество. [http://www.schools-for-health.eu/uploads/files/IPOL_STU\(2016\)571392_EN.pdf](http://www.schools-for-health.eu/uploads/files/IPOL_STU(2016)571392_EN.pdf)

PCO е основно средство за развитието на общество на многообразието, равенството и различните ценности. То подкрепя младите хора в подготов-

ката им за живота, за създаването и поддържането на удовлетворяващи взаимоотношения, които да спомогнат за позитивното развитие на личността и себеувереността. ЮНЕСКО посочва, че за да има добър ефект при децата и младежите преди започването на полов живот, РСО трябва да бъде включено в официалния учебен план и да бъде провеждано от учители със специална подготовка, с подкрепата от училищната общност. В рамките на това образование учащите ще получат структурирана и подходяща за възрастта информация, която ще ги насърчи да експериментират, но от позицията на познанието, ще им осигури подходящите средства за вземане на самостоятелни, отговорни и обмислени решения за посоката на своя сексуален и емоционален живот. Освен това, подрастващите ще могат да оценят своята способност да изпитват удоволствие като нещо положително. <http://www.sexpol.net/la-asignatura-prohibida-educacion-sexual/>

През 2009г. ЮНЕСКО посочва следните взаимно свързани цели на РСО:

- по-добро познание и разбиране;
- анализ и изясняване на чувства, ценности и нагласи;
- развитие на различни умения и ефективна комуникация;
- промотиране на нерисково поведение. [http://www.schools-for-health.eu/uploads/files/IPOL_STU\(2016\)571392_EN.pdf](http://www.schools-for-health.eu/uploads/files/IPOL_STU(2016)571392_EN.pdf)

Основна цел на РСО е да развие и усъвършенства уменията на децата и младите хора за съзнателни, удовлетворителни, здравословни и уважителни избори, свързани с взаимоотношенията, сексуалността, емоционалното и психично здраве. РСО не е стимулиране на младите хора да правят секс.

Дългосрочното въвеждане на национално ниво на програми за РСО е довело до намаляване на бременностите и абортите в тийнейджърска възраст и спад при полово преносимите инфекции и СПИН при млади хора (15–24 години). Освен това, чрез засилване на увереността и усъвършенстване на уменията за справяне с различни предизвикателства, РСО може да стимулира младите хора към по-стабилни и значими взаимоотношения.

Социалните норми и половото неравенство влияят върху изявата на сексуалността и сексуалното поведение. Ефективното РСО има положително влияние върху нагласите и ценностите, като по този начин спомага за превенцията на злоупотреба в отношенията и стимулира партньорствата, основани на взаимно уважение и съгласие.

Родителите, роднините и приятелите са важни източници на информация за човешките взаимоотношения и сексуалност, особено в по-ранна възраст. Тези неформални източници, обаче, често са недостатъчни, предвид сложността на познанията и уменията, които са необходими за обсъждането на теми като контрацепцията, полово преносимите заболявания, емоционалното развитие и общуването. Много родители чувстват дискомфорт или са неподготвени да се справят с РСО на децата си и подкрепят идеята тази роля да бъде поета от училищата. Освен това, младите хора често предпочитат да имат и допълнителни източници на информация, различни от родителите.

Както беше посочено по-горе, оказва се, че качествено РСО не стимулира младите хора да започват полов живот по-рано от очакваното на национално